

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Arařtırmalar
Year: 7 - Number: 25 p. 129-140, Autumn 2023

Çeviri Sorunları ve “Martı” Romanı Örneği* Interpretation Problems and Example of Seagull Novel

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.1336428>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliř Tarihi /
Article Arrival Date
02.08.2023

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
21.08.2023

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
30.09.2023

Asya Studies

Dr. Murat Demirekin
Selçuk Üniversitesi / Eğitim Fakültesi
/ Yabancı Diller Eğitimi Bölümü
murat.demirekin@selcuk.edu.tr
ORCID: 0000-0001-6757-0487

* “COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” beyanları: Bu makale için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu makale, İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Öz

Bu çalışmanın amacı; çeviribilim kuramları çerçevesinde diller arası tam eş değerklik konusunu incelemek, çeviri sorunlarını belirlemek, *Martı* isimli eserin Türkiye Türkçesine çevirisini ele alarak, "nitelik" ve "eş değerklik" kapsamında çözüm önerileri sunmaktır. Bu araştırmada nitel bir veri analizi araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi modeli uygulanmıştır. Çalışma yapılırken karşılaştırma yöntemine başvurulurak, Richard Bach'ın Türkiye Türkçesine çevrilen *Martı* romanının, iki farklı baskısı üzerinde incelemeler yapılmıştır. Çeviriler, eş değerklik ilkesi açısından kelime, dil bilgisi, metin ve pragmatik anlam düzeyinde değerklendirilmiştir. Öncelikle eser İngilizce özgününden Türkçeye çevrilmiştir. Yapılan çevirilerde karşılaşılan sorunlar kelime, dil bilgisi ve anlam düzeyinde incelenmiştir. Değerklendirmeler, çeviride eş değerklilik kuramından yararlanılarak yapılmıştır. Kaynak İngilizce metinler, hedef kültürün dili olan Türkiye Türkçesine çevrilirken, asıl metindeki gibi çağrışımları verip vermediği, çeviride bilgi yitimi olup olmadığı, düz anlam ve yan anlam yönünden aktarım öğeleri, dilbilgisel denklik gibi sorunlar çerçevesinde, çok boyutlu incelemeler yapılmıştır. Bu değerklendirmelere göre sorunlar ve çözüm önerileri sıralanmıştır. *Martı* eseri, bilişsel gelişim açısından etkileyicidir ve bu eserdeki metinlerin eş değerkliğin sağlanması zordur. Bu çalışma kapsamında incelenen çevirilerde; tam anlamıyla eş değerklik sağlanamadığı belirlenmiştir. Yine de eserdeki kahramanların fiziksel ve ruhsal durumları, Türk dili okuruna en iyi şekilde yansıtılmış görülmektedir. Çalışmada çeviribilim alanında ortaya konan yaklaşımlar, çeviride eş değerklik sorunu ve buna yönelik çözüm stratejileri ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çeviride Eş Değerklik, Çeviri Sorunları, Martı Romanı

Abstract

The aim of this study is to examine the issue of full equivalence between languages within the framework of translation studies, to identify translation problems, to deal with the translation of Seagull into Turkey Turkish and to offer solutions within the scope of "quality" and "equivalence". In this study, a qualitative data analysis research method, a document review model, was used. While conducting the study, two different editions of Richard Bach's The Seagull, translated into Turkey Turkish, were examined by applying the method of comparison. Translations were evaluated at the level of vocabulary, grammar, text and pragmatic meaning in terms of equivalence principle. First of all, the work was translated from the English original to Turkish. The problems encountered in the translations were examined at the level of vocabulary, grammar and meaning. Evaluations were made using the equivalence theory in translation. While the source English texts were translated into Turkey Turkish, which is the language of the target culture, multidimensional analyzes were carried out within the framework of problems such as whether they have connotations as in the original text, whether there is loss of information in the translation, transfer elements in terms of denotation and connotation, and grammatical equivalence. According to these evaluations, problems and solutions are listed. The work of Seagull is impressive in terms of cognitive development and it is difficult to ensure the equivalence of the texts in this work. In the translations examined within the scope of this study; It has been determined that full equivalence has not been achieved. Nonetheless, the physical and mental conditions of the main characters in the book appear to have been accurately reflected to the Turkish language reader. In the study, the approaches in the field of translation studies, the problem of equivalence in translation and the solution strategies for it are explained in detail.

Keywords: Equivalence in Translation, Translation Problems, Seagull Novel

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Demirekin, M. (2023). Çeviri Sorunları ve “Martı” Romanı Örneği. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 7(25), 129-140.

GİRİŞ

Günümüzde toplumlar ve kültürler arasında iletişim çok artmış ve çeviri ile ilgili uygulamalar her zamankinden daha önemli hale gelmiştir (Kerimoğlu, 2019). Küreselleşen dünyada, dünyanın her yerinden insanlarla iletişim kurabilmek önemlidir. Çeviri, birey ve toplumların birbirleriyle iletişiminde ortaya çıkabilecek dil engelini aşmak için bir yoldur. Farklı sosyo-kültürel ortamlarda yaşayan insanların iletişim kurabilmeleri için ortak bir dile ihtiyaçları vardır. Çeviri, bu ortak zemini sağlar (Stewart, 2021: 94). Dil çevirisi, yabancı ve küresel iletişimde önemli bir araçtır ve toplumların fikirlerini, inançlarını ve kültürel geçmişlerinin iletilmesini ve anlaşılmasını sağlar (Keown, 2017: 194).

Çeviri sürecinde eş değerlik arayışı, en önemli zorluklardan biri olarak değerlendirilmektedir (Granger & Lefer, 2020). Hedef dilde eş değer niteliği taşıyan en iyi ifadenin aranması genellikle zorlu bir çalışma gerektirir ve bu nedenle eş değerlik kavramı önemlidir. Çeviribilimi uzmanları için eş değer ifadelerin belirlenmesi ve en uygun kelimeyle anlatımın sağlanması en temel ilkelerden biridir (Burns & Siegel, 2018). Kaynak dildeki mesajın amacı ve içeriği anlamsal olarak mümkün olduğunca çeviri yapılan dildeki ifadelerle benzer, ancak çevrilen terimler, bazen tam anlamıyla ifade edilemeyebilir. Bu nedenle eş değerlik, çevirmenler için kaynak metne göre mümkün olan en doğru olan iki mesajın denge noktasını temsil eder. Çevirmenler için en büyük zorluk ise en iyi dilsel eş değerlikleri belirlemek ve ardından bağlama göre metne en uygun olanı seçmektir. Bir kelime veya deyim her iki dilde de tam olarak aynı anlama geldiğinde eş değerlik sağlanmış olur. Profesyonel çevirmenlerin temel ilkesi, anlaşılır ifadeler kullanarak hedef dile uyarlamaktır. Bu, sadece dili değil, her iki kültürü de derinlemesine anlamayı gerektirir (Mauranen, 2021: 31). Çoğu zaman, aslında, sözcüksel bir seçim veya sözdizimsel bir yapı, belirli bir metinsel bağlamda eş değer olabilir, ancak farklı bir metinde yeterince doğru olmayabilir. Ayrıca dillere yansıyan kültürel, toplumsal ve sosyal farklılıklar, iki dil arasında biçimsel olarak tam bir örtüşme olmaması doğru dilsel karşılığın bulunmasını güçleştirmektedir (Keown, 2017: 194).

Eş değerlik arayışı, dilsel kaynaklar sayesinde mümkün olan dikkatli ve titiz bir araştırma çalışması gerektirmektedir. Kapsamlı bir dilbilimsel kaynak araştırması yapılmadan, çeviri süreci doğruluk ilkelerine uymayabilir. Çeviri, denklik esasına dayalıdır. Eş değerlik ancak araştırma yoluyla bulunabilir. Bu nedenle çevirmen, öncelikle diller arasındaki karşılıklı bağlantıyı ve iletişimi hayata geçiren bir araştırmacı olarak değerlendirilebilir (Kerimoğlu, 2019; Sakurai, 2015).

Bu çalışma, bu alanda var olan boşluğu doldurmaya katkı sağlayarak konuya dikkat çekilmesi ve bundan sonra yapılacak çalışmalara bir yöntem sunması açısından önemlidir. Çalışma sonucunda elde edilen bilgiler ışığında, diller arası çeviri sorunlarına detaylı açıklamalar getirilmiştir. Doküman incelemesi yönteminin kullanıldığı bu çalışmanın eserin çeviri eserlerinde değerler ve iletiler açısından zengin altyapı oluşturduğunu söylemek mümkündür. Çalışmanın yöntem itibarıyla eş değerlilik ve çeviri sorunları kapsamında gelecekte yapılacak çeviride kelime, anlam ve eş değerlik çalışmalarına kaynaklık edeceği öngörülmektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çeviri; farklı dillerde yazılmış farklı metinler arasındaki eş değerliklerin sağlanması işlemi olarak tanımlanmaktadır (Demirekin, 2014: 10). Kaynak ve hedef eser arasındaki kelime ve anlam bakımından eş değerliklerinin iki farklı yazının kullanım amaçlarını, iki toplumun kültürel özelliklerini, ahlâki değerlerini ve sosyal birikimlerini aktarabilmesi gerekmektedir (Kerimoğlu, 2019; Lee, 2021).

Çeviri eş değeriği, çeviri teorisinin önemli bir kavramıdır ve çeviri kuramının temel ilkelerinden biridir. Çeviri eş değerlerini bulmak, çeviri sürecinin temel sorunlarından biridir. Yirminci yüzyılın ortalarından itibaren çeviri kuramı alanında çalışan birçok önde gelen kuramcı, kuramsallaştırma ve araştırmalarında eş değerlik kavramına yer vermektedir (Doherty, 2016). Serbest çeviri ile birebir çeviri arasındaki farkı ayırt etmek için eş değerlik kavramı kullanılmaktadır. Wach ve Monroy (2020) çeviride eş değeriğin, metnin anlamını aktarmakla ilgili olduğunu belirtmektedirler. Dünya ülkeleri ile uluslararası kültürel, sosyo-politik ve ekonomik ilişkilerin kurulmasında ve diğer dil, kültür ve zihniyetin anlaşılmasında, çevirinin nitelikli şekilde yapılması gerekmektedir. Çeviride eş değeriği kavramına yönelik önemin gittikçe daha fazla vurgulanmasına rağmen, bazı eserlerin çevirilerinde yetersiz ve birbirinden farklı çeviri yorumları bulunabilmektedir. Çeviri sorunlarına dikkat çekilmesi ve çeviribilim alanında bazı eserlere yönelik doküman incelemesinin yapılması, çeviribilime katkı sağlayacaktır.

Çeviribilim, çevirinin teorisi, tanımı ve uygulamasıyla ilgilenen bir çalışma alanıdır (Ören ve Ergun, 2021: 38). Bir eserin çevirisinin yapılmasında kaynak dildeki ifadelerin ne ölçüde erek dile yansıtılabildiği önemlidir. Yeni bilgilerin ve fikirlerin dünyaya yayılması ve farklı kültürlerle de bu yeni

bilgilerin tanıtılması için çeviri yapılması gereklidir (Bektaş, 2008; Köksal, 2008). Farklı kültürler arasında etkili iletişimin sağlanması amacıyla yapılan çevirilerin hedef dile doğru çevirisinin yapılması önemlidir. Yeni bilgilerin yayılması sürecinde çeviri, tarihsel bilgileri dahi değiştirebilecek öneme sahiptir (Fabbretti, 2017: 458).

Her çeviri, bir çevirmenin bilgi ve algı dünyasının öteki dilde farklı bir yorumudur (Demirekin, 2014). Çevirinin nitelikli yapılması eğitim için çok önemlidir. Öğrencilerin ders kitaplarından ve diğer eğitim materyallerinden öğrenebilmeleri için, bunların yazıldığı dili anlayabilmeleri gerekir. Çeviri, bu materyallerin tüm dilsel altyapılardan gelen öğrenciler tarafından erişilebilir olmasını sağlar (Coleman, 2014: 405). Bir dil öğrenme stratejisi olarak çevirinin yararlılığı konusunda fikir birliği olmamasına rağmen, ilgili literatür, amaçlı ve anlamlı kullanıldığında öğrenme sürecine katkı sağlayabileceğini belirtmektedir (Bektaş, 2008; Fabbretti, 2017; Mauranen, 2021).

Her çevirmen kendi bilgi birikimleri, mesleki donanımı, aldığı eğitim içeriği, çocukluktan itibaren yaşadığı kültür, okuyup öğrendiği kitaplar ve bilgi altyapısı ölçüsünde bir dildeki bilgileri diğer dile aktarmak suretiyle kendi yorumunu ortaya koymaktadır. Bu yorumlama sürecinde, her bilgiyi özgün kaynaktaki gibi öteki dile taşımakta zorlanma ortaya çıkabilmektedir (Demirekin, 2014). Buna göre çeviride eş değerlik kavramının dikkate alınması gerekmektedir.

Her dilin, üzerinde anlaşılabilir kurallara uygun, kendine özgü bir yapısı vardır ve birbirinden çok büyük farklılıklar gösterebilir. Örneğin, İngilizcede sıfat isimden önce gelmektedir, ancak Fransızca da sıfat isimden sonra gelmektedir. Öte yandan Türkçede isimlerden önce kullanılan sıfat fiiller İngilizcede nitelenen ismin ardından ifade edilmektedir. Sonuç olarak dilbilimciler, iletişimi daha doğal hale getirmek için sıklıkla kaynak sözcükleri eklemek, çıkarmak veya yeniden düzenlemek zorunda kalabilmektedirler (Çoraylı, 2008; Yazıcı, 2011). Benzer şekilde bileşik kelimelerde, ata sözlerinde ve deyimlerde terimin tam karşılığı olmayabilir ve bazı ifadelerde özgün kelimelerden hiçbir anlam çıkarılamaz. Böyle bir durumda çevirmenler, kaynak dildeki eş değer kelimeleri nasıl seçecekleri konusunda zorlanabilirler (Kerimoğlu, 2019).

Ayrıca nesnel hedef kitle tarafından kullanılmayabileceği veya bu eylem veya faaliyetler hedef dilin ülkesinde sıklıkla yapılmadığı için kaynak dildeki her kelimenin hedef dildeki karşılığı tam olarak bulunamamaktadır. Çevirmenler teknik veya çevirdikleri alan ile ilgili bilgi konusunda deneyime sahip olsalar da bazen teknik jargonla dolu veya belirli prosedürleri ayrıntılı olarak açıklayan belgeler için çeviri kelimeleri yeterli olmayabilir (Eruz, 2003; Musaoğlu, 2003). Bunların yanı sıra çevirmenin karşılaştığı en yaygın sorunlardan biri zaman olgusu olabilir çünkü nitelikli bir çeviri elde etmek amacıyla çevirmenlerin en doğru kelimeleri bulmak için daha fazla zaman harcaması gerekebilir. Metnin anlaşılır olması ve çevirmenlerin en doğru çeviriyi bulmak için her ayrıntıya yüksek düzeyde odaklanması gerekir (Sakurai, 2015).

Çeviride karşılaşılan en önemli sorunlardan biri eş değerlik sağlanamamasıdır (Sakurai, 2015; Wach & Monroy, 2020: 857). “Eş değerlik” kavramı çevirilerde önemlidir. Bir dildeki belirli bir dilsel birim, başka bir dildeki belirli bir dilsel ortamda kodlanmış aynı amaçlanan anlamı veya mesajı taşıyorsa, bu iki çeviri ifadeleri eş değer kabul edilir (Wach & Monroy, 2020: 857).

Eş değerlik biçimbirimler, sözcükler, deyimler, tümceler, deyimler ve atasözleri gibi dilsel birimleri kapsamaktadır. Dolayısıyla kaynak metnin dili ile çeviri yapılan hedef dil arasında anlamın oluşturulması, çevirinin en sorunlu aşamasıdır. Çevirmen her zaman iki dilde birebir aynı kategorik veya yapısal olarak eş değer ifadeler bulamayabilir (Ören ve Ergun, 2021).

Çeviri yaparken yorumlama sürecinin zorluğu nedeniyle ortaya çıkan çeviri sorunlarının ele alınması, çeviribiliminde öncelikli olarak ele alınması gereken bir konudur. Çeviride eş değerlik sağlanabilmesi için çözüm ve stratejiler belirlenmelidir (Doherty, 2016: 951). Bu çalışmada çevirinin her iki dildeki eş değerlik boyutu, çeviri ve çevirmen ilişkisi bağlamında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Eş değerlik kavramı üzerine yapılan birçok araştırma farklı sınıflandırmalar ve alt başlıklar kullanılarak incelendiğini göstermektedir. Göktürk (2011), bazı durumlarda diller arası öğelerde birebir eş değerliğin sağlanabileceğini, bununla birlikte bir ögenin öteki dildeki eş değeri için pek çok alternatif seçeneğin olabileceğini ifade etmektedir. Dilbilimci Roman Jakobson (1959) eş değerliğin "durumsal" boyutlarını vurgulamaktadır. Bu noktada Newmark (1988) kültür, işlev odaklı ve betimsel eş değerlikten söz ederken, Hatim ve Mason (1990) ise eş değeri "kelime, metin, kullanım ve söylem düzeyinde eş değerlik" gibi çeşitli sınıflandırmalar kullanarak incelemişlerdir.

Mona Baker (2011), *Diğer Bir Deyişle (In Other Words)* adlı kitabında çeviri eş değerlik düzeylerini değerlendirmiştir. Bu çalışmada teorik açıklamalar ve pratik örnekler verilerek çeviri bilimi

alanındaki birçok zorluk sıralanmakta ve çözüm stratejileri ortaya konulmaktadır. Çevirilerde, kaynak dil ile hedef dil arasındaki farklılıklar nedeniyle oluşabilecek eş değerlik sorunları 1) Sanatsal dil kullanımı odaklı sorunlar 2) Dilbilgisi odaklı sorunlar 3) Kültürel övgü kelime ve kavramlar 4) Zaman olgusuyla ilgili sorunlar 5) Edebi türlerle ilgili sorunlar olarak belirtilmektedir (Aksoy, 2002: 83).

Bu bilgiler ışığında bu çalışmanın amacı *Martı* adlı romanı model olarak çeviribilim kuramları çerçevesinde diller arası eş değerliğin incelenmesi, Baker'in ortaya koyduğu (2011) çeviribilim eş değerlik kuramı esas alınarak çeviri sorunlarının belirlenmesi ve bu çerçevede çözüm önerilerinin sunulmasıdır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi modeli uygulanmıştır. Doküman incelemesi mevcut dokümanları gözden geçirerek veri toplamanın bir yoludur ve yazılı belgelerin içeriğini sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir.

Belgeler basılı kopya veya elektronik olabilir ve raporları, dergi içerikleri, haritalar, program günlükleri, performans derecelendirmeleri, resim, video, durum değerlendirme raporu, toplantı tutanakları ya da haber bültenleri gibi materyalleri içerebilir. Belge incelemelerinde toplanan verilerin özetlenmesi için bir veri toplama formu oluşturulabilir (Kıral, 2020: 172). Doküman analizinde özgünlüğü kontrol etme, içeriği anlama, hedeflenen kelime, eş değerlilik gibi kriterlere göre veriyi analiz etme gibi aşamalar uygulanmaktadır (Karataş, 2017).

Anlatmaya dayalı çeviri metinlerinde, her çevirmenin tercih ettiği bir anlatım ve üslup çeşitliliği bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında zaman *Martı* adlı eserde ortamın tasvir edilmesi, bir olayı anlatış düzeni ve durum ya da düşünceyi net açıklayan kelimelerin tercih edilmesi gibi birbirinden farklı anlatım biçimleri bulunmaktadır.

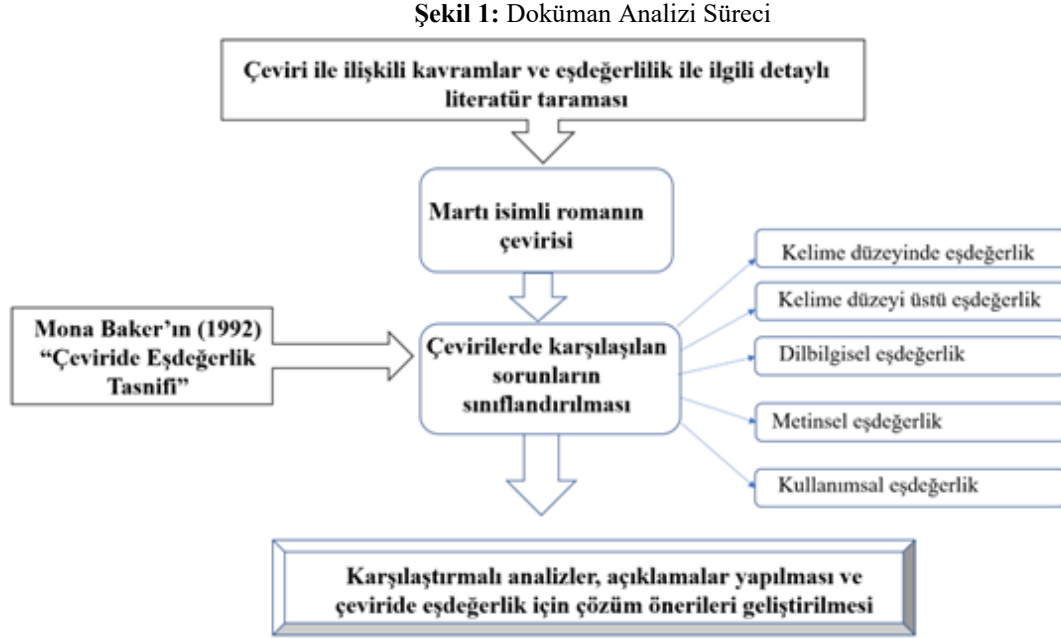
Çalışmada Değerlendirilen Dokümanın Özeti

İncelenen öyküde Jonathan Livingston isimli martı, diğerlerine göre sıra dışı düşünce ve davranışlara sahiptir. Richard Bach'ın *Martı* adlı romanı 1970 yılında İngilizce olarak yayımlanmıştır. Romanın olay örgüsü, diğer martılara benzemeyen bir martı olan Jonathan Livingston'ın etrafında dönmektedir. Sürüsünün geri kalanı yiyecek aramakla yetinirken, Jonathan uçmaya hayranlık duymakta ve uçuş yeteneğini geliştirmek için uğraş vermektedir. Sürüdeki diğer martılardan farklı düşünen, zamanının çoğunu uçarak geçiren, sadece yiyecek bulma için değil yeni ve farklı yerleri öğrenmek için sürekli uçmayı tercih eden, diğer martılar gibi teknelerin arkasında yiyecek savaşı yapmayan martı konseyi onaylamasa bile inandığı ve düşündüğü şekilde ilerleyen, hatta martı konseyinin dışlama tehditlerine aldırmadan uçuş konusunda kararlı şekilde davranmaya devam eden bir martıdır. Martı Jonathan'ın bu kararlılığı sürüdeki genç martıların da dikkatini çeker ve onu haklı görerek çevresinde uçmaya başlarlar. Martı Jonathan, kendi düşünce felsefesini geliştirmek için tek başına kayalıklarda uçuş eğitimleri yapar ve sürüden uzun süre ayrı kalır. Bazen yükseklerle ve uzaklara uçuş konusunda yaptığı denemelerde başarısız olur ve karamsar düşünceler oluşur. Başaramayacağına inanır ve diğer martılar gibi sıradanlaşıp sürüsüne dönmek ister. Kararlarını sorgular ve bir martı olarak hangi özelliklerle yaratıldığını düşünür, tekrar uçmayı öğrenmek için denemelerini artırır. Uçabildiğini gördükçe özgürlük hisleri onu heyecanlandırır, eskiye göre daha büyük bir heyecanla yeni uçuş denemeleri yaparak daha yukarılara ve uzaklara uçmayı başarır. En yükseklerle uçmayı öğrenen Martı Jonathan, tüm martıların yükseklerle uçabileceğini genç martılara anlatmak ve onların da ufkunu genişletmek için sürüsüne döner. Önceleri sürüdeki diğer martılar Jonathan'a pek inanmazlar ancak zamanla Martı Jonathan'ın kararlılığı anlaşılır; sonuçta her geçen gün uçmayı öğrenmek ve farklı olmak isteyen genç martılar Martı Jonathan'a eşlik ederler. Artık diğer martılar da kendisi gibi farklı düşünmeye ve daha ileri başarılar elde etmek için gayret etmeye başlarlar, sonuçta Martı Jonathan gerçek amacına ulaşır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışmada öncelikle çeviribilimi ile ilgili kuram ve kavramlar, çeviri ve eş değerlik hakkında detaylı literatür taramaları yapılmış ve çeviri yaklaşımlarının eş değeriğe bakış açıları ışığında çeviri yaparken ortaya çıkan sorunlar ve anlam kaymaları belirlenmiştir. Aynı zamanda çevirilerde sıklıkla karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerileri incelenmiştir. Daha sonra Mona Baker'in (2011) "çeviride eş değeriğe tasnifi" uygulanarak *Martı* adlı romanın çevirisinde karşılaşılan sorunlar sınıflandırılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise *Martı* romanının önceden yapılmış olan çevirilerinde saptanan çeviri

sorunları, detaylı olarak sınıflandırılmış; birbiriyle karşılaştırılan metinler analiz edilmiştir. Yapılan uygulamaların özeti Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1’de belirtildiği gibi doküman analizi sürecinde, öncelikle veriler gözden geçirilmiş ve detaylı bilgi altyapısı oluşturulmuştur. Çeviri ile ilişkili detaylı literatür taramasının ardından *Martı* romanının çevirisi yapılmış, önceden yapılmış iki çeviri kelime anlamı ve eş değeri açısından değerlendirilmiştir. Çeviride eş değeri ilkeleri kapsamında kelime, dil bilgisi, metin içeriği gibi kategoriler oluşturularak sınıflandırma yapılmıştır. Detaylı incelenen çeviri metinleri karşılaştırılarak yorumlanmış ve eş değeri açısından öneriler sunulmuştur.

Eş Değerlik Düzeyleri Açısından Değerlendirme

Eş değeri düzeyi ilkesine göre çeviri yapmak önemlidir. İçeriğin kapsamlı bir şekilde çevrilmesini sağlamak için çevirmen ideal olarak söz konusu dildeki ifadeler, mizah, argo, gizli anlamlar, kültürel açıdan önemli içerik gibi konulara alışık olmalıdır. Belirli bir ifade kullanılırken dil kasıtlı olarak kötüye kullanılabilir, çevirmenin niyeti masum olabilir; ancak, ifadenin hedeflenen dildeki gerçek anlamı rahatsız edici olabilir. Özgün dili okumak, deneyimsiz veya vasıfsız çevirmenler için sorun teşkil eder. Ayrıca tercüman, o dile hâkim olmaması veya dilin karmaşıklığı ya da tercümanın kişisel yorumu nedeniyle dili anlamakta güçlük çekebilir. Çevirmen, bir metni veya belgeyi yorumlarken genellikle belgenin doğruluğuna, amacına ve etkisine zarar verme potansiyeline sahip kendi fikir ve deneyimlerini getirir (Aslan, 2016, s.453).

Çeviride eş değeri düzeyinin değerlendirilmesinde çeviribilimci Mona Baker (2011), *In Other Words* isimli yayınında çevirinin kaynak ve hedef eser arasındaki uygunluğunu belirlemek amacıyla bir yöntem geliştirmiştir. Bu kaynakta tek tek kelime ve ifadelerin anlamından gramer kategorileri ve kültürel bağlamlara kadar dilin çeşitli alanları incelenmektedir. Modern dilbilim kuramı kapsamında doküman analizi yapılmasına kaynaklık eden Baker sınıflandırma sisteminde çeviriyle ilişkili kavramlar ve teorik konular net ve kesin bir şekilde açıklanmaktadır. Bu kapsamda bu çalışmada yapılan doküman analizinde eş değeri düzeylerinde değerlendirmeler yapılmıştır.

- *Kelime düzeyinde eş değeri*; bu düzeyde, kaynak dildeki bir kelime ile aynı anlamsal karşılığını hedef dilin kelimesinde bulmak amacı söz konusudur. Ayrıca kelime grupları ya da deyimlerin çevirisinde, kaynak dil öbeğiyle aynı anlama gelen hedef dildeki deyimsel ifadeleri ya da öbek şeklindeki ifadeleri bulmak amaçlanır.

- *Dilbilgisel eş değeri*: Kaynak dildeki bir cümledeki dilbilgisel yapısının ve içeriğinin hedef dilde de geçerliliğini sağlama sürecini ifade eder.

• *Metin düzeyinde eş değerlik*: Bir metnin bağlamsal ve bağimsal anlamının ve işlevinin, hedef dildeki metnin genel anlamı ve amacı ile aynı olmasını sağlamak önemlidir.

• *Pragmatik eş değerlik*: Bir çeviri ögesi veya metnin jargon, artikülasyon ve kültürel bağlam gibi doğal dil kullanımındaki karşılığını yansıtmaya yeteneği incelenir. Kaynak dildeki metnin dinleyici üzerinde aynı etkiyi yaratabilmesi için, satır aralarındaki gizli ve imalı çağrışımların hedef dildeki muhataplar tarafından anadildeki doğal kullanımlara uygun olarak algılanması gerekir.

Yapılan araştırma sonucunda *Martı* adlı romanın iki farklı çevirmen tarafından yayımlanmış çevirisi tespit edilmiştir.

1- Bach, Richard (2011). *Martı Jonathan Livingston* (Çev. Kader Ay Demireğen). İstanbul: Epsilon Yayıncılık

2- Bach, Richard (1988). *Martı*. (Çev. Nuran Akgören). İstanbul: Say Yayınları

Kaynak İngilizce metinler hedef kültürün dili olan Türkiye Türkçesine çevrilirken asıl metindeki gibi çağrışımları verip vermediği, çeviride bilgi yitimi olup olmadığı, düz anlam ve yan anlam yönünden aktarım öğeleri, dilbilgisel denklik gibi sorunlar çerçevesinde çok boyutlu incelemeler yapılmıştır. Bu değerlendirmelere göre sorunlar ve çözüm önerileri sıralanmıştır. Tablo 1’de *Martı* adlı eserin çevirilerinde bulunan kelime ve anlam farklılıkları özetlenmektedir.

Tablo 1: Martı Eserinin Çevirilerinde Kelime Düzeyinde Farklılıklara Dair Örnekler

Eş Değerlik	Özgün ifade	Çevirmen-1	Çevirmen-2
Kelime Düzeyi	‘A mile from shore a fishing boat ‘chummed’ the water, and the word for Breakfast Flock flashed through the air’ (p.11).	‘Sahilden bir mil uzaklıkta, denizi ‘kucaklarcasına’ ilerleyen bir balıkçı teknesi, martılara kahvaltı zamanının geldiğini haber veriyordu’ (s. 11).	‘Kıydan bir mil ilerde, küçük bir balıkçı teknesi, sakin suları hafifçe ‘yararak’ ilerlerken, teknenin sulara yankılanan sesi, martılar için kahvaltı çağrısıydı’ (s. 11).
Kelime Grubu Düzeyi	‘Jonathan made a scree of delight, the first sound he had made since he had left Earth. ‘IT WORKS!’’ (p.36).	‘Jonathan, bir dağın yamacından yuvarlanan küçük taşların sesini andıran bir sesle haykırdı: ‘BAŞARDIM!’’ Bu onun dünyadan ayrılalı beri çıkardığı ilk sestiydi.’ (s. 55).	‘Jonathan zevkten bir çılgılık attı. Bu, dünyayı terk ettiğinden beri çıkardığı ilk sestiydi: ‘BAŞARDIM!’ (s. 61).

Kelime düzeyinde çevirmenlerin farklı kelime tercih ettiklerine ilişkin bir örnek olarak eserin ilk cümlesinde geçen “chum” kelimesi gösterilebilir. Kaynak dilde “dostça sarılmak veya kenetlenmek” anlamına gelen kelimesinin çevirisindeki farklı yorumlar da dikkat çekmektedir. İngilizce dilinde yazılmış olan *Martı* adlı eserin kaynak metninde “Sahilden bir mil uzaklıkta, denizi kucaklarcasına ilerleyen bir balıkçı teknesi” şeklinde Türkiye Türkçesine çevrilmiştir (Çev. K. Ay Demireğen, 2009). Bu kelimenin geçtiği bölüm, diğer çevirmen tarafından “Sakin suları hafifçe ‘yararak’ ilerlerken teknenin sulara yankılanan sesi, martılar için kahvaltı çağrısıydı” (Çev. N. Akgören, 1992) ifadeleriyle çevrilmiştir. Dolayısıyla kaynaktaki aynı ifadeyi çevirenlerin üslup farklılıkları bulunduğu söylenebilir.

Çevirmenin ortamı tasvir ederken tercih ettiği anlatımla ilgili olarak, eserin ilk satırlarında “Durgun denizin minik dalgacıkları üzerinde, güneşin altın gibi ışıldadığı pırıl pırıl bir sabahtı” (s.11) şeklinde çeviri kelimeleri vardır. Çevirmenin bir olayı anlatış düzeni ya da öykü oluşturma tercihleri aynı sayfadaki “Sahilden bir mil uzaklıkta, denizi kucaklarcasına ilerleyen bir balıkçı teknesi, martılara kahvaltı zamanının geldiğini haber veriyordu. Binlerce martı, bir lokma yiyecek için mücadeleye girişmişti bile.” (s.11) biçiminde devam etmektedir ve her çevirmenin olayı anlatırken tercih ettiği kelimeler birbirinden farklı olmaktadır.

İkinci kesitte, “IT WORKS” ifadesi hem kelime grubu hem de kısa bir cümle olması itibariyle kahramanımız olan martının uçuş çabaları neticesinde uyguladığı yöntemlerin pratikte işe yaradığına dair bir gönderme söz konusudur. Ancak bu durum her iki çevirmen tarafından da yönetime değil “martı”nın bizzat kendisine indirgenmiştir. Bu ifade OLDU BE İŞTE! şeklinde çevrilirse bireysel çabanın sonundaki başarının yanı sıra uçuş yöntemi de karşılayacak bir anlamda erek dile daha bariz aktarılabilir.

Tablo 2: Martı Eserinin Çevirilerinde Dilbilgisi Düzeyinde Farklılıklara Dair Örnekler

Eş Değerlik	Özgün ifade	Çevirmen-1	Çevirmen-2
Dilbilgisi Düzeyi	‘I <i>‘must forget’</i> this foolishness.’ (p.14).	‘Tüm bu saçmalıkları unutmalyım.’ (s. 19).	‘Bu aptallığa bir <i>son vermiyim</i> ’ (s. 19).
Dilbilgisi Düzeyi	‘You’re wasting your time with me, Jonathan! I’m too dumb! I’m too stupid! I try and try, but <i>I’ll never get it!</i> ’ (p. 44).	‘Benimle vakit kaybediyorsun Jonathan! Ben sersemim tekiyim, çok aptalım! Tekrar tekrar deniyorum fakat bir türlü <i>yapamıyorum.</i> ’ (s. 76).	‘Jonathan, benimle boşuna vakit harcıyorsun. Aptalın biriyim ben! Çalışıyorum çabalıyorum, yine <i>başaramıyorum işte.</i> ’ (s. 68).

Eserin özgün metninde “I must forget this foolishness,” cümlesindeki zorunluluk durumunu ilk çevirmen “Tüm bu saçmalıkları unutmalyım,” şeklinde başarılı bir şekilde yansıtmış görünmektedir. Bununla birlikte ‘forget’ eyleminin düz anlamsal karşılığı olan ‘unutmak’ eylemi “yapılan mantık dışı hareketlere bir son verilmesi” göndergesi kaynak dil odaklı olarak aktarılmıştır. Öte yandan ikinci çevirmen “forget” eyleminin “son vermek” anlamını tercih etmek suretiyle kahramanın söz konusu bağlamdaki düşün dünyasını daha belirgin üslupta erek dildeki okurlara yansıttığı anlaşılmaktadır.

Çevirilen metnin amacı, erek metnin okur kitlesi ve çevirmenin kendi amacını da kapsayacak şekilde belgenin bağlamsal olarak anlaşılması son derece önemlidir. Sözlüklerde anlamı kaybolan ender kelimeler vardır. Çevirmen, bunun için mümkün olan en yakın kelimeyi bulmak için yeterli sağduyuya ve sezgiye sahip olmalıdır. Her iki dilde de dikkate alınması gereken çeşitli kurallar ve kültürel farklılıklar vardır. Aynı anlamı başka bir dilde ifade etmek bazen zordur. Bazen belirli kelimelerin veya ifadelerin eş değerleri yoktur. Çeviri yapılan bir ifadenin ardından, sonraki en iyi alternatif kelime bulunmalıdır. Çeviri sürecinde karşılaşılan tüm bu sorunlar, tecrübe, çeşitli projeler üstlenme ve yabancı dil becerilerini sürekli geliştirme yoluyla çözülebilir (Aslan, 2016).

İngilizceden Türkçeye yapılan çevirilerde bazen eş değer olarak aktarılması zorlayıcı ifadelerden birisi de “will” gelecek zaman yapısının kiplik anlamıyla karıştırılması ve erek dil Türkçeye “geniş zaman ya da şimdiki zaman” ile karşılığının verilmesidir. İkinci kesitte uzun uğraşlara karşın sonuç alamayıp “pes etme” durumu vardır. Burada ilk çevirmen cümleyi yetenek ve beceriye indirgeyerek “yapamıyorum” şeklinde çevirirken diğer çevirmen “başaramıyorum” şeklinde yine yeteneksizlik vurgusuyla ve “şimdiki zaman” bir yapıda çevirmeyi uygun bulmuştur. Bu noktada her iki çevirmenin de kaynak dildeki “pes etme” ruh hâlini Türk okurlara da hissettirme kaygısı taşıdıkları düşünülebilir. Bununla birlikte “I try and try, but I’ll never get it!” cümlesi “Deniyorum deniyorum ama asla başaramayacağım, işte!” şeklinde çevrildiğinde erek dilde dilbilgisel eş değerlik düzeyine daha yakın bir yapının yanı sıra, “pes etme” anlamıyla da verilebileceği söylenebilir.

Tablo 3: Martı Eserinin Çevirilerinde Metinsel Düzeyde Farklılıklara Dair Örnekler

Eş Değerlik	Özgün ifade	Çevirmen-1	Çevirmen-2
Metinsel Düzey	‘As he sank low in the water, a strange hollow voice sounded within him. <i>There’s no way around it.</i> I am a seagull. I am limited by my nature.’ (p. 14).	‘Dibe doğru yavaş yavaş batarken içinde derinlerden gelen, yabancı bir ses işitti: <i>Hiçbir çıkış yolu yok.</i> Ben bir martıyım ve doğamla sınırlıyım.’ (s. 19).	‘Sulara gömülürken bir ses duydu içinde; bastırılması olanaksız, yabancı ve garip bir ses. <i>Benim yazgım buymuş, kurtuluş yok.</i> Ben bir martıyım ve doğa yaratılıştan sınırlandırmış beni.’ (s. 19)
Metinsel Düzey	‘Couldn’t I? <i>Don’t you think</i> that there might be other flocks, other Fletchers, that need an instructor more than this one, that’s on its way toward the light’ (p. 56)	‘Neden olmasın? Öğrenmeye istekli ve bir öğretmene buradakilerden daha çok ihtiyacı olan başka sürüler, Fletcher’lar <i>olamaz mı (X)?</i> ’ (s. 91).	‘Bırakamaz mıyım? Başka eğitimlere gereksinimi olan başka Fletcherler ve başka sürüler de olabilir, <i>değil mi (X)?</i> ’ (s. 89).

Martı Jonathan Livingston'un öyküsünü, felsefesini ve mücadelesini çevirirken çevirmenlerin metinler arası konu bağıntısına hâkimiyetlerinin izi görülmektedir. Örneğin "Hiçbir çıkış yolu yok" ifadesiyle ilk çevirmen, "Benim yazgım buymuş, kurtuluş yok" çevirisi ile de ikinci çevirmen "There's no way around it" cümlesindeki çaresizlik döngüsüne gönderme yapan "it" zamirinin metinsel bağıntı işlevi aktarılamamış görünmektedir.

Çeviride metinler arası bağıntı kurulması çeviri eserin daha akıcı ve anlaşılır olmasını sağlayan önemli bir özelliktir. Uzbay (2015), diller arası çeviride çevirmenlerin temel mesajı iletmek için sıklıkla eşanlamlı kelimeleri kullandıklarını belirtmektedir. Bu yaklaşım, diller arası çevirilerde kod birimler arasında tam bir eş değerlik olmadığı anlamına gelebilir. Dilbilgisi açısından diller birbirinden az veya çok farklı olabilmektedir ve bu durum çevirinin mümkün olmadığı anlamına gelmemektedir. Bir çeviride eş değer ifadeler bulunmasında alıntı kelimeler veya alıntı çeviriler, neolojizmler veya anlamsal kaymalar ve dolaylı anlatımlar kullanılabilir. Çevirilen ifadeler eşanlamlı ve benzer anlamı olan kelimeler ile nitelendirilebilir ve genişletilebilir.

İncelenen eserlerdeki Tablo 3'te belirtilen kesitte her iki çevirmen de metinler arası temel cümlecik işlevi bulunan "Don't you think" ibaresini erek dile yansıtmadan çevirmeyi tercih etmişlerdir. Metinler arası yapısal bağıntı görevini üstlenen "sence" ifadesi cümleye eklenerek, metinsel eş değerlik sağlanmış olacaktır.

Tablo 4: Martı Eserinin Çevirilerinde Pragmatik Düzeyde Farklılıklara Dair Örnekler

Eş Değerlik	Özgün ifade	Çevirmen-1	Çevirmen-2
Pragmatik Düzey	'Home I have none. Flock I have none. I am <i>Outcast</i> .' (Bach, p. 24)	Benim evim yok, bir sürüye ait değilim. Ben, toplumdaki <i>dışlanmış</i> biriyim.' (s. 45)	'Ne yuvası? Benim yuvarım yok. Benim sürüm yok. <i>Dışlanmışım</i> ben. (s.36)
Pragmatik Düzey	'Jon, I'm just a plain seagull, and you're .. the only <i>Son of the Great Gull</i> , I suppose? Jonathan' (Bach, p. 56).	'Jon, ben sadece sıradan bir martıyım, ama sen ...Yüce Martı'nın tek oğlu demek istiyorsun sanırım, dedi Jonathan.' (s. 91).	'Ben mi Jon? Ben sıradan bir martıyım. Oysa sen... <i>Yüce martının tek oğlu</i> , öyle mi? diyerek içini çekti Jonathan.' (s. 84).

Bu kesitte Martı Jonathan, sürü kurallarına aykırı hareket ettiği için "outcast" olarak nitelenir ve sürüden süresiz uzaklaştırılır. Roman kahramanının anlatısında dönüm noktası olan "outcast" ifadesi "sürüden kovulma" eylemini yansıtmaktadır, ancak "her iki çevirmen tarafından da bu kelime, "dışlanmış" şeklinde çevrilmiştir. Bu kapsamdaki tanımlamaları karşılayacak Necip Fazıl Kısakürek'in Sakarya şiirindeki "parya" ifadesiyle yerileştirme stratejisi kullanmanın yanı sıra, "sürgün edilmiş, kovulmuş" ifadeleri böyle bir cezalandırma ve "etiketleme" anlamını vermek ve pragmatik eş değerliğin sağlanması açısından daha uygun görünmektedir.

İkinci kesitte ise farklı dinlerin mensuplarının algılamakta zorlanabileceği bir dinî motif söz konusudur. Hıristiyanlıktaki teslis inancın gönderme yapılan "Son of the Great Gull (Yüce martının oğlu)" ibaresi, İslamiyet kültüründe yetişen pek çok Türk okuru tarafından algılanmayabilir. Hıristiyanlık inancında benimsenen Tanrı'nın oğlu İsa Mesih göndergesi, kaynak dildeki dinin öğretilerine aşına olan bir okur tarafından sezilse de bu ifade erek dilde pragmatik eş değerliğini bulamayabilir. İşte bu noktada çevirmene düşen görev bu dinî motifi çeşitli çeviri stratejileriyle Türk okura hissettirmektir. Bu amaçla şu şekilde çevirmen notu parantez içinde verilerek pragmatik eş değerlik sağlanabilir:

"Ben mi Jon? Ben basit sıradan bir martıyım. Hâlbuki sen. 'Yüce Martının (İsa Mesih gibi) biricik oğlu, öyle mi?' dedi ve bakışlarını denize çevirdi Jonathan."

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada *Martı* adlı roman model alınarak çeviribilim kuramları çerçevesinde diller arası eş değerlik incelenmiştir. Değerlendirmelerin yapılması sırasında Baker (2011) tarafından geliştirilen Çeviride Eş değerlilik Tasnifinden yararlanılarak çeviri sorunlarının ortaya konması, çeviri sorunlarına yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.

Kaynak ve hedef metinler arasındaki denklik ilişkisi genellikle kaliteli bir çevirinin en belirgin özelliği olarak kabul edilmektedir. Doküman analizi ile gerçekleştirilen bu çalışmada belirlenen çeviri sorunları, aslında doğal bir sonuçtur çünkü bir metnin aynı kişi için bile iki kez sürekli yorumlanması

mümkün değildir. Çeviri, kaynak dildeki metni, çevirmenlerin öznel yorumlama şeklidir. İncelenen eserde çevirmenlerin farklı yorumlar yapmaları bu nedenlerle doğal bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Doküman incelemesinde kaynak eserde belirtilen kelimeler ile çeviri yapılan dilde kullanılan kelimeler arasında farklı anlamı bulunan kelimelerin varlığı dikkate alınmalıdır. Bir kelimenin farklı anlamlarından biri otomatik seçildiğinde çoğu zaman biçim ve anlamda eş değer karşılıkları verilememektedir. Bir özgün metin uzun yıllar önce yazılmışsa ve özgün metnin dili, modern okuyucular için anlaşılması zor ise bu durumda basitleştirilmiş bir çevirinin okuyucular üzerinde özgünün kaynak kültürdeki okuyucular üzerindeki etkisinden çok daha fazla etkisi olabilir (Chesterman, 2017). Hedef metin hiçbir zaman kaynak metne her düzeyde eş değer olamayacağı için çevirmenler farklı eş değerlik türleri oluşturmuşlardır ve biçimsel, dinamik veya işlevsel eş değerlik sınıflandırması ortaya çıkmıştır (Kııcı, 2019). Biçimsel denklik; dikkati hem biçim hem de içerik olarak mesajın kendisine odaklamaktadır. Bu formüle göre yapılan çeviride erek dildeki mesajın, kaynak dildeki farklı ifadelerle mümkün olduğunca yakından eşleşmesi gerekmektedir. Dinamik denklik; özgün metni okuyanlar ve yeni dile çevrilen metni okuyanlar arasındaki ilişkiyi kapsamaktadır ve büyük ölçüde aynı olması gereken eş değer etki ilkesine dayanmaktadır (Köksal, 2008; Seçkin, 2021).

Bu çalışmada incelenen *Martı* romanında bazı durumları çevirmenler farklı kelimelerle ifade etmişler ancak aynı anlamı veren ifadeler kullanmışlardır. Eş değerlik sorunları kelime düzeyinden metin düzeyine kadar çeşitli düzeylerde ortaya çıkmaktadır. Kaynak dil ile erek dil arasındaki anlamsal, sosyo-kültürel ve gramer farklılıklarından dolayı denklik sorunları ortaya çıkabilir. Çevirmenlerin kullandıkları ifadelerde denklik konusunda, bir kelimenin atıfta bulunduğu anlam(lar) kültürel farklılıklara da bağlıdır ve çoğu durumda bir kelimenin anlam(lar)ı yalnızca kullanım bağlamı aracılığıyla anlaşılabilir (Diriker, 2008: 259). Kaynak dil ile çeviri yapılan dil arasındaki anlamsal, sosyo-kültürel, gramer farklılıklarından dolayı çeviride bilgi kaybı ve eklemelerin önüne geçilememektedir. Hermans (2013), iki dil arasında aynılığın olamayacağı ilkesi kabul edildiğinde, çeviri sürecinde kayıp ve kazanç sorununa yaklaşmanın mümkün olduğunu belirtmektedir (s.78). Sakurai (2015) tüm çeviri türlerinin bilgi kaybı, bilgilerin eklenmesi ve/veya bilgilerin çarpıtılması gibi konuları içerebildiğini vurgulamaktadır. Erek dilin biçimsel özelliklerine ve gramer kurallarına uymak için, çeviride kaçınılmaz olarak yapısal ayarlamalara ihtiyaç vardır.

Çalışma kapsamında eş değerlik ile ilişkili çeviri sorunları açıklanmıştır. Kaynak dilde pek çok yan anlamı bulunan kelimeler vardır. Bir kelimenin farklı anlamlarından biri otomatik seçildiğinde çoğu zaman biçim ve anlamda eş değer karşılıkları verilememektedir. Toplumsal değerler, aile, bireysel gelişim gibi pek çok farklı alanlarda çok zengin kelime dağarcığı bulunan Türkçeye çevrilen metinlerde, kaynak dilden erek dile eş değer ifadeleri yerleştirmek zor olabilmektedir.

Kelime düzeyinde eş değerlikle ilgili karşılaşılan temel çeviri sorunları incelendiğinde en fazla kültürler arası farklılıklar nedeniyle doğru olmayan kelime çevirilerinin yapıldığı belirlenmiştir (Musaoğlu, 2003). Özgün metindeki bir ifade dini bir inançla ya da kültürel özellikler ile ilişkili olabilir ya da kaynak metnin açıkladığı toplumun gelenekleriyle ilgili bir terim de olabilir (Yazıcı, 2011). Bu duruma örnek olarak bu çalışmada doküman analizi yapılan *Martı* romanında Çev. Demireğen’in (2009), “chum” kelimesini denizle teknenin “kucaklaşması” olarak çevirmesi, aynı kelimeyi ise Çev. Akgören’in (1992) kelimeyi “suları ‘yararak’ ilerledi” şeklinde yorumlaması örnek verilebilir. Aslında aynı cümle “Sahilden bir mil kadar uzaklıkta, denize ‘kenetlenmişçesine’ ilerleyen bir balıkçı teknesi, martılara kahvaltı çağrısı idi” şeklinde çevrilebilir. Böylece hem gerçek kaynak hem de erek dildeki çağrışımlar bir arada aktarılabilir.

Orhan Pamuk’un *Benim Adım Kırmızı* romanında deyimlerin çeviribilim ve eş değerlik kuramı bağlamında kullanımının ele alındığı bir çalışmada, çevirmenin bazı durumlarda çok başarılı çeviriler yaptığı bazı durumlarda da eş değerli karşılıklar saptamak yerine sıradan ve düz söylemlerle anlamı karşılamaya çalıştığı örneklerle tespit edilmiştir. Çeviri açısından önemli bir unsur olan deyim ve kalıp sözlerin erek dile aktarımında yaşanan bu tip sorunlarda, kültür aktarımı yetersiz kalacağından eserde verilmek istenen mesaj da algılanamayacaktır (Yalçınkaya, 2020).

Ayrıca yapısal farklılıklar açısından değerlendirildiğinde; özgün dilde yazılmış olan metinde bulunan bir ifade, cümledeki yapısal özellikler bakımından çeviri yapılan dilde karşılığını bulmayabilir. Başka bir deyişle özgün olan ve çeviri yapılan iki farklı dildeki yapısal özelliklerden ileri gelen çeviri hataları olabilmektedir. Türkçede olduğu gibi bazı dillerde tek bir kelimenin arkasına yapım ve çekim eki olan eklemeler yapıldığında farklı anlam ortaya çıkabilmektedir (Austermuhl, 2001; Kerimoğlu, 2019). Bunun yanında belirli bir ifadenin aktardığı anlam, metnin gelişimi için uzun açıklamalarla okuyucunun

dikkatini dağıtmayı haklı kılabilecek kadar hayati değilse, çevirmenler söz konusu kelime veya ifadeyi çevirmeyi ihmal edebilirler ve sıklıkla da ederler (Baker, 2011: 40). Bu durumda da eş değerlilik ile ilişkili farklılıkların ortaya çıkması kaçınılmaz olarak görülebilir.

Martı eserinde olduğu gibi kaynak dil metninde bulunmayan bilgiler erek dil metnine de eklenebilir. Doherty'e (2016: 951) göre, çeviriye eklenen bilgi normalde kültürel, konuyla ilgili teknik bir ifadedir veya dilbilimseldir. Ek bilgiler metnin içine veya bir dipnot ya da ek açıklama kullanılarak metnin dışına konulabilir. Bu tür ek bilgiler, kültüre özgü kavramların ek açıklamaları olarak kabul edilir (Baker, 2011) ve anlama amaçları için zorunlu tanımlamalar olarak değerlendirilebilir.

Martı adlı eser Türk diline çevirirken genel hatlarıyla bir çevirmenin daha çok erek dil odaklı, diğer çevirmenin ise kaynak dil odaklı olduğu unsurlara yoğunlaştığı söylenebilir. *Martı* adlı roman eğlenceli ve ders verici bir "roman" olduğu kadar, aynı zamanda bir "kişisel gelişim kitabı" niteliğindedir. Bu eserin çeviri metnindeki çevirmenlerin kullandıkları ifadelerde eş değerlilik ile ilişkili farklılıkların temel nedenleri bu şekilde açıklanabilir.

Yapılan inceleme sonucunda *Martı* isimli eserin çevirilerinde kaynak ve erek dile göre çeviri yapanların farklı bakış açılarının ve farklı deneyimlerinin olduğu görülerek, içerikte bazı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir.

Martı eseri, bilişsel gelişim açısından etkileyicidir ve bu eserdeki metinlerin eş değerliliğinin sağlanması zordur (Demirekin, 2014). Bir eser üzerine yapılacak çeviride kelime ve anlatım ifadeleri, erek dildeki karşılıkları bulunarak çeviri yapılmalıdır. Diller arası zıtlıklar ve çevrilmiş dilin genel özellikleri açıklama ya da basitleştirme gibi özellikler yönünden birlikte incelendiğinde, çevrilmiş metinlerin karmaşık olmaması gerekir (Granger & Lefter, 2020). Çeviride eserin içeriği, yayın türü, eserin vermek istediği esaslar ve bu eserden yararlanıcıların niteliği hem kaynak metin hem de hedef metin açısından ele alınmalıdır. Teorik tartışma ve pratik uygulamanın birleşimi sağlanmalıdır (Burns & Siegel, 2018; Özdemir, 2019, s.517). Bir dilden başka bir dile çeviri yapılırken kelime seviyesinde ve kelime seviyesinin üzerinde görülebilen eş değeri çevirmenler tarafından önem verilmelidir. Çevirilerde dikkate alınması gereken ilk unsur kelime düzeyinde eş değerliktir. Tek bir kelimeye bazen farklı dillerde farklı anlamlar yüklenmektedir. Bazı çevirilerde aynı kelime daha karmaşık bir birim veya morfem olarak görülebilmektedir. Çevirmenin tek bir kelimeyi değerlendirirken sayı, cinsiyet ve zaman gibi bir dizi faktöre dikkat etmesi gerekmektedir. Diller arasındaki dilbilgisi kategorilerinde çeşitlilik fazladır. Dilbilgisi kuralları diller arasında farklılık gösterebilmektedir. Çevrilen dilde eş değer kelime bulma açısından bazı sorunlar yaşanabilmektedir.

Bu çalışma kapsamında incelenen çevirilerde tam anlamıyla eş değerlik sağlanamadığı belirlenmiştir. Yine de eserdeki kahramanların fiziksel ve ruhsal durumlarını Türk dili okuruna en iyi şekilde yansıtabilmişlerdir. Ayrıca incelenen çevirilerde kaynak dil okurları ile erek dil okurlarının hayal dünyaları başarılı bir şekilde birleştirilmiştir. Her çeviri çalışmasında anlam kayıpları ve çeviri sorunlarının olması mümkündür ve hem çevrilen dilin hem de ana kaynaktaki dilin anlamsal ve yapısal farklılıkları, doğru betimlemeler yapılmaya çalışılması gerekmektedir.

Sonuç itibarıyla *Martı*, her cümlesi özenle seçilmiş ve bireylere felsefi bir düşünce sistemini aktaran, bireysel gelişim açısından içeriği dolu bir eserdir. Bu eserin çevirisinde asıl kaynaktaki dil ile erek dil arasındaki eş değerliliğin sağlanması önemlidir. İncelenen çevirilerde farklılıklar olsa da ana temadan uzaklaşmamış ancak bazı durumlarda kültürel ve anlam bakımından birbiriyle aynı olmayan çeviri cümleleri oluşturulmuştur. Erek dilin okurunun zihninde tekrar hayat bulma süreci sırasında, çeviride bilgi kayıpları olabilmektedir. Çeşitli yöntemler vasıtasıyla bu bilgi kaybını ortadan kaldırmak veya en aza indirmek önemlidir.

Yazarlık Katkısı

Bu çalışma, tek yazar tarafından yürütülmüştür.

Etik Kurul Beyanı

Bu çalışma, doküman incelemesine dayalı olduğu için etik kurul izni gerektirmemektedir.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2000). *Her Yönüyle Dil*. Ankara: TDK.
Aksoy, B. (2001). Çeviride Eş değerlik Kavramı. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 0(11), 1-6.

- Aslan, Y. (2016). Evaluating Translation in Terms of Equivalence and Balance. *US-China Foreign Language*, 14(6), 453-459.
- Austermuhl, F. (2001). *Electronic tools for translators*. UK: Routledge.
- Bach, R. (1992). *Martı* (Çev. Nuran Akgören). İstanbul: SAY Yayınları.
- Bach, R. (2003). *Martı Jonathan Livingston* (Çev. Ülker Baykal). Ankara: ÜBL Yayınları.
- Bach, R. (2009). *Martı Jonathan Livingston* (Çev. Kader Ay Demireğen). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Bach, R. (2011). *Martı*. (Çeviren: K. A. Demireğen). İstanbul: Epsilon.
- Baker, M. (2011). *In Other Words. A Coursebook on Translation*. Routledge.
- Bektaş, S. (2008). Diliçi Çeviride Kültürel ve Dilsel Değişimden Kaynaklanan Çeviri Sorunları, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Doç. Dr. Muharrem Tosun), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Burns, A. & Siegel, J. (2018). *Teaching the Four Language Skills: Themes and Issues*. In A. Burns & J. Siegel (Eds.), *International Perspectives on Teaching the Four Skills in ELT: Listening, Speaking, Reading, Writing* (pp. 1–17). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-63444-9_1.
- Chesterman, A. (2017). *Problems With Strategies. Reflections on Translation Theory: Selected Papers*, Amsterdam and Philadelphia, John Benjamins, 201-211.
- Coleman, J. A. (2014). How to Get Published in English: Advice from the Outgoing Editor-in-Chief. *System*, 0(42), 404–411.
- Çoraylı, O. (2008). Farklı Metin Türlerinin Çevirisinde Karşılaşılan Sorunlara Eleştirel Bir Bakış. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Prof. Dr. İlyas Öztürk), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirekin, M. (2014). *Çeviriyorum: Türkçede Çeviri Sorunları ve Eş değerlik*. Konya: Eğitim Yayınları.
- Diriker, E. (2008). *Eşzamanlı Çeviri Araştırmaları. Çeviriyi Düşünenler* (Ed. Mehmet Rifat). İstanbul: Sel Yayıncılık. ss. 257-271.
- Doherty, S. (2016). The Impact of Translation Technologies on the Process and Product of Translation. *International Journal of Communication*, 0(10), 947–969.
- Eruz, F. S. (2003). *Çeviriden Çeviribilime*. İstanbul: Multilingual.
- Fabbretti, M. (2017). Manga Scanlation for An International Readership: The Role of English as A Lingua Franca. *The Translator*, 23(4), 456–473.
- Göktürk, A. (2011). *Çeviri: Dillerin Dili*. İstanbul: YKY Yayınları.
- Granger, S. & Lefer, M. (2020). Introduction. in Sylviane Granger & MarieAude Lefer (eds) *Translating and Comparing Languages: Corpus-based Insights. Corpora and Language in Use. Proceedings 6*, Louvain-la-Neuve: Presses universitaires de Louvain, 11-22. <https://pul.uclouvain.be/book/?gcoi=29303100461170>.
- Hatim, B. & Mason, I. (1990). *Discourse and the Translator*. London: Longman.
- Hermans, T. (2013). *What is (not) Translation. The Routledge Handbook of Translation Studies*, Ed. by., Carmen Millan and Francesca Bartrina, London and New York, Routledge, 75-87.
- Jacobson, R. (1959). *On Linguistic Aspects of Translation*. Cambridge Mass: Harvard University Press
- Karataş, Z. (2017). Sosyal Bilim Araştırmalarında Paradigma Değişimi: Nitel Araştırmanın Yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 70-86.
- Keown, C. (2017). Translating The Referee: English as a Lingua Franca in International Sport and the Need for Translation. *Minor Translating Major-Major Translating Minor-Minor Translating Minor*, 0(9), 192–215.
- Kerimoğlu, C. (2019). *Genel Dilbilime Giriş*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kırcı, B. (2019). Bir Profesyonel Meslek Olarak Çevirmenlik ve Çevirmenlerin Mesleğe Yönelik Tutumları. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 10(1), 1-25.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 15(1), 170-189.
- Köksal, D. (2008). *Çeviri Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Lee, S. M. (2021). The Effectiveness of Machine Translation in Foreign Language Education: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Computer Assisted Language Learning*. <https://doi.org/10.1080/09588221.2021.1901745>.
- Mauranen, A. (2021). *ELF and Translation as Language Contact*. In A. Mauranen & S. Vetchinnikova (Eds.), *Language change: The impact of English* (pp. 95–122). Cambridge University Press.

-
- Mitchell-Schuitevoerder, R. (2020). *A Project-Based Approach to Translation Technology*. UK: Routledge.
- Musaoğlu, M. (2003). Türkçede Çeviri ve Aktarma. *Bilig*, 0(24), 1-22.
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. UK: Prentice Hall International Ltd.
- Ören, T. & Ergun, E. (2021). Çeviribilimde Dilbilim İzleri. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi*, 0(14), 37-61.
- Özdemir, İ. (2019). An Examination of the Extent of Equivalence of an Author's Literary Stylistic Features in two Turkish Translations of a Short Story in English. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 0(6), 517-532.
- Sakurai, N. (2015). The Influence of Translation on Reading Amount, Proficiency, and Speed in Extensive Reading. *Reading in a Foreign Language*, 27(1), 96-112.
- Seçkin, S. (2021). Serbest çevirmenlerin türkiye çeviri sektöründe yaşadığı zorluklar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 0(23), 1128-1147.
- Stewart, D. (2021). English for a Global Readership: Implications for the L2 Translation Classroom. *Translation Quarterly*, 0(101), 93-112.
- Uzbay, E. (2015). *Proficiency Exam* (3rd ed.). Istanbul: Cinius Publications.
- Wach, A., & Monroy, F. (2020). Beliefs about L1 Use in Teaching English: A Comparative Study of Polish and Spanish Teacher-Trainees. *Language Teaching Research*, 24(6), 855-873.
- Yalçınkaya, O. D. (2020). Çeviride Eş değerlik Kuramı Bağlamında Deyimler Sorunu: Benim Adım Kırmızı Örneği. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 0(24), 96-104.
- Yazıcı, M. (2011). *Çeviribilimde Araştırma: Disiplinlerarasılıktan Disiplinlerötesiliğe*. İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.
-